

8 Οκτωβρίου 2016

Τι κοινά στοιχεία έχουν επιστήμη και λογοτεχνία;

Επιστήμες / Μορφές της Επιστήμης & της Τεχνολογίας / Τεχνολογία - Έρευνα

Βασίλειος Μανιμάνης, Δρ. Αστροφυσικής Παν/μίου Αθηνών

Οι φυσικές («θετικές») επιστήμες και η λογοτεχνία μπορούν να εκληφθούν κάλλιστα και ως αντιθετικό ζεύγος, αφού η γλώσσα της επιστήμης, τα κείμενά της συνιστούν υποδείγματα αυστηρού και σαφούς λόγου, στερούμενου στοιχείων καλλιέργειας και συναισθηματισμού. Το άνοιγμα σε θέματα από τον φυσικό κόσμο εμφανίζεται ήδη σε λογοτεχνικά κείμενα της αρχαιότητας, αιώνες πριν από τη γέννηση της σύγχρονης επιστήμης. Σήμερα ωστόσο, κείμενα όπως η «Αληθής Ιστορία» του Λουκιανού δεν θα εθεωρούντο παραδείγματα επιστημονικής φαντασίας, καθώς απουσιάζουν η συστηματική γνώση των ως άνω θεμάτων και η εκμετάλλευσή της με τον τρόπο που επιτυγχάνει η σύγχρονη επιστήμη.

Η ανθρώπινη διάνοηση πραγματοποιεί το μεγάλο άλμα από τον μύθο στον λόγο με τη φυσική φιλοσοφία των Ιώνων προσωκρατικών. Εκείνη την εποχή, η λογοτεχνική έκφραση κυριαρχείται ακόμη από τον ποιητικό, και όχι τον πεζό, λόγο. Η λογοτεχνία της εποχής αντλεί τη θεματολογία και την έμπνευσή της από τους αρχαίους μύθους και θρύλους. Στα πλαίσια αυτά, ο ιωνικής καταγωγής ποιητής Αλκμάν (7ος αι. π.Χ.), που διέπρεψε στη Σπάρτη, δίνει μία περιγραφή για τη γένεση του Σύμπαντος που θυμίζει τη σύγχρονη θεωρία της Μεγάλης Αρχικής Εκρήξεως.

Αργότερα, ιδίως κατά την ελληνιστική περίοδο και μεταγενέστερα, συγγραφείς με αρκετά μεγάλη φαντασία, όπως ο Λουκιανός ο Σαμοσατεύς (125-180 μ.Χ.) με την

«Αληθή ιστορία» («Αληθών διηγημάτων Α΄») εισάγουν θεματικές φανταστικών ταξιδιών, όπως αυτή ενός ταξιδιού στη Σελήνη, οι οποίες σήμερα θα αναγνωρίζονταν ως «επιστημονική φαντασία». Ούτε όμως ο λόγος τους είναι επιστημονικός, ούτε σκοπός τους είναι να παραθέσουν επιστημονικές γνώσεις, δρώντας ως εκλαϊκευτές. Αντιθέτως, στόχος τους είναι κυρίως η αφήγηση μιας περιπέτειας, ή (στον Λουκιανό) η σάτιρα των κακών της ανθρωπότητας, όπως της φιλοπόλεμης νοοτροπίας που οδηγεί σε διαρκείς πολέμους.

1. Από την αρχαιότητα στη νεότερη εποχή

Ο όρος «επιστημονική φαντασία» είναι ανακριβής απόδοση του αγγλικού «science fiction», που υπονοεί ένα διήγημα ή μυθιστόρημα το οποίο χρησιμοποιεί ως βάσεις του επεκτάσεις της (υπάρχουσας) πραγματικής επιστήμης. Η διάκριση από έναν καθαρά φανταστικό λόγο, όπως είναι μάλλον αυτός του Αλκμάνος, γίνεται στην πράξη με την αναφορά στην εφαρμοσμένη επιστήμη: την τεχνολογία. Δεν είναι ίσως τυχαίο ότι τα πρώτα ίχνη που προαναφέρθηκαν εντοπίζονται μετά την ελληνιστική εποχή, όταν ακριβώς η αρχαία τεχνολογία των κλασικών πολιτισμών είχε φθάσει στην αποκορύφωσή της: Ο πολύπλοκος Μηχανισμός των Αντικυθήρων εκτιμάται ότι κατασκευάσθηκε τουλάχιστον 250 χρόνια προ της ακμής του Λουκιανού. Παράλληλα, στον μη δυτικό κόσμο, υπάρχουν αναφορές σε μεγάλες ιπτάμενες μηχανές, τις «Shakuna vimana», στο ινδικό έπος Ramayana (περί το 400 π.Χ.).

Στη νεότερη εποχή παρατηρείται μία αναβίωση του πνεύματος του Λουκιανού, με τη χρήση επιστημονικών στοιχείων σε αλλότρια έργα: Ουτοπίες και κοινωνικές σάτιρες του 18ου αιώνα (Jonathan Swift: Τα ταξίδια του Γκιούλιβερ, Βολταίρου: Μικρομέγας). Πραγματικά βήματα ωστόσο προς την κατεύθυνση της επιστημονικής φαντασίας αποτελούν το έργο του μεγάλου αστρονόμου Ιωάννη Κέπλερ *Somnium* (1634) και το μυθιστόρημα της Mary Shelley *Frankenstein* (1811). Δεν είναι ίσως τυχαίο ότι η δεύτερη, εκτός από σύζυγος του γνωστού ποιητή Percy Shelley, ήταν κόρη δύο φιλοσόφων: του πολιτικού φιλοσόφου William Godwin και της φιλοσόφου και φεμινίστριας Mary Wollstonecraft, γεγονός που ίσως υποκρύπτεται πίσω από την επιλογή του θέματος του τεχνητού ανθρώπου, μία επιλογή η οποία προσφέρεται για τη θέση ζητημάτων της ηθικής και άλλης φιλοσοφίας.

Θα χρειασθεί ωστόσο η μεγαλύτερη ανάπτυξη της τεχνολογίας, με την εκτεταμένη χρήση της δυνάμεως του ατμού στις πρώτες ατμομηχανές, ώστε να γεννηθούν οι δύο μορφές που οι περισσότεροι μελετητές χαρακτηρίζουν ως «πατέρες» της επιστημονικής φαντασίας ως διακριτού λογοτεχνικού είδους: του Γάλλου Ιουλίου Βερν (Jules-Gabriel Verne, 1828-1905) και του Βρετανού Herbert

George Wells (1866-1946). Εγγύτερα προς την «καθαρόαιμη» επιστημονική φαντασία βρίσκεται, όπως θα υποστηρίξουμε στην παρούσα εργασία, ο Βερν.

Το παρόν άρθρο είναι το πρώτο μέρος της εισήγησης **«Η εισαγωγή της επιστήμης στη λογοτεχνία: Η περίπτωση του Ιουλίου Βερν»** του **Δρ. Βασίλειου Ν. Μανιμάνη**, Τμήμα Φυσικής Πανεπιστημίου Αθηνών, Τομέας Αστροφυσικής, Αστρονομίας και Μηχανικής, στην Επιστημονική Ημερίδα: **«Φιλοσοφία, Φυσικές Επιστήμες, Βιοηθική»**, που διοργανώθηκε στο Πανεπιστήμιο Αθηνών, 12/11/2014. ΟΡΓΑΝΩΣΗ: ΔΙΕΘΝΗΣ ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΙΚΗ ΕΤΑΙΡΕΙΑ ΑΡΧΑΙΑΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΦΙΛΟΣΟΦΙΑΣ, ΕΝΩΣΗ ΕΛΛΗΝΩΝ ΦΥΣΙΚΩΝ

Πηγή: deeaef.gr

<http://bit.ly/2dzGOKg>